

ESSAY

John Wevers: een leven in de Maastrichtse politiek*

Rik Reussing

John Wevers was van 1974 tot 1994 wethouder in Maastricht op het gebied van de stadsontwikkeling en daarvoor (van 1967 tot 1974) al politiek activist op dit terrein. In 2016 verscheen zijn om meerdere redenen zeer interessante autobiografie. De autobiografie geeft niet alleen inzicht in het beleid en de organisatie op het gebied van de stadsvernieuwing en de stedelijke ontwikkeling in die periode, maar ook inzicht in het functioneren van de lokale politiek in het algemeen. Bij zijn afscheid als wethouder in 1994 was John Wevers de laatst overgeblevene van de generatie PvdA-bestuurders (de andere drie waren Adri Duivesteijn in Den Haag, Ypke Gietema in Groningen en Fons Asselbergs in Amersfoort) die in de jaren tachtig de architectuur tot een publieke zaak heeft gemaakt. In de jaren zeventig behoorde hij al tot de generatie PvdA-bestuurders (met onder meer Jan van der Ploeg in Rotterdam, Max van den Berg in Groningen en Jan Schaefer in Amsterdam) die de menselijke schaal en het wonen in de stad voor de gewone man propageerde. Daarmee mochten zij zich de erfgenamen noemen van de legendarische Amsterdamse SDAP-wethouder Floor Wibaut.

1 Inleiding

In 2016 verscheen de autobiografie van John Wevers, oud-wethouder Stadsontwikkeling van de gemeente Maastricht. Dit boek is om meerdere redenen (zeker voor bestuurswetenschappers) zeer interessant. Het is een vrij zeldzaam voorbeeld van een autobiografie van een wethouder. Het oervoorbeeld is de autobiografie van Floor Wibaut uit 1936. Biografieën van wethouders komen vaker voor, denk aan de biografieën van Gilles Borrie over Floor Wibaut (1987 [1968]) en Monne de Miranda (1993), van Jelle Gaemers over Willem Drees (2006), van Herman de Liagre Böhl over Floor Wibaut (2013) en Han Lammers (2015) en van Louis Hoeks over Jan Schaefer (2017).¹ Toch is het aantal relatief bescheiden.

* De auteur bedankt Marcel Boogers (BMC/Universiteit Twente) voor zijn steun bij de totstandkoming van dit essay.

1 Naast de biografieën van Borrie over de Amsterdamse SDAP-wethouders Wibaut en De Miranda noemt Veldheer (1994: 25) ook de publicatie van Stien de Ruyter-de Zeeuw (1987) over de eerste rode Rotterdamse wethouders Arie Heijkoop (volkshuisvesting) en Arie de Zeeuw (onderwijs en financiën). Van de Rotterdamse PvdA-wethouder Jan van der Ploeg verscheen een terugblik (Van Agteren e.a., 1982). Eisse Kalk (2005) schreef een boek over het leven en werk van zijn oma Eiske ten Bos-Harkema, de eerste vrouwelijke wethouder van de SDAP (gemeente Gasselte).

Over landelijke politici, zoals oud-premier en ‘wethouder van Nederland’ Willem Drees (Jansen van Galen & Vuijsje, 1986; Daalder & Gaemers, 2014), zijn in veel ruimere mate biografieën geschreven. Het boek is ook interessant omdat hij als insider een inkijk geeft in het beleid en de organisatie op het gebied van de stadsvernieuwing tot en met de overgang naar de stedelijke vernieuwing (1967-1994). John Wevers heeft deze roerige politieke periode meegemaakt als actievoerder (1967-1974) en als verantwoordelijk PvdA-wethouder (1974-1994). Verder is het boek interessant omdat het inzichten biedt in het functioneren van de lokale politiek in het algemeen (zoals in de politiek-ambtelijke betrekkingen, de partijpolitieke verhoudingen, de participatie van burgers, de verhouding tussen de raad en het college van B&W, in de belangenverstrengeling en corruptie, en in de inbedding van de lokale politiek in de regionale, provinciale, nationale en Europese politiek). Ten slotte is het interessant zijn inzichten uit zijn autobiografie anno 2016 te vergelijken met die in 1994, toen hij bij zijn afscheid als wethouder in Maastricht door Pieter Beek (Beek e.a., 1994) is geïnterviewd. Dit interview staat (naast afscheidswaarden van bekenden uit de politiek) in de bundel die hem toen is aangeboden.

2 De autobiografie van een wethouder in Maastricht

Bij zijn afscheid in Maastricht in 1994 werd John Wevers door architectuurcriticus Hans van Dijk in één adem (‘van Wibaut tot Wevers’) genoemd met de legendarische Amsterdamse wethouder Floor Wibaut. In de ogen van Wevers (2016: 395) was dat wel leuk, maar te veel eer. Toch zijn er opmerkelijke parallellen te vinden in hun levens. De autobiografie van Floor Wibaut (*Levensbouw*) kwam uit in 1936, het jaar waarin hij ook kwam te overlijden. Het is ook het geboortjaar van John Wevers. Beiden zijn via een omweg bij de sociaaldemocratie terechtgekomen. Wibaut was aanvankelijk sociaalliberaal en radicaal-liberaal voor hij in 1897 lid werd van de SDAP, al sympathiseerde hij al met de socialistische beweging sinds 1891 (De Liagre Böhl, 2013: 79-100). Wevers was van 1967 tot 1970 lid van het sociaalliberale D66, en werd in 1973 tegelijkertijd lid van de Partij van de Arbeid (PvdA) en de Politieke Partij Radicalen (PPR). Tegen dit dubbellidmaatschap rezen grote bezwaren vanuit de PvdA Maastricht, waardoor hij een jaar later het passieve lidmaatschap van de PPR zou opgeven (Wevers, 2016: 113). Beiden zijn van katholieke huize, maar hun intellectuele ontwikkeling is daarna sterk beïnvloed door vrijzinnige opvattingen. Wibaut was een groot bewonderaar van de ideeën van de schrijver Multatuli (pseudoniem van Eduard Douwes Dekker). In zijn jeugd maakte diens *Max Havelaar* ook grote indruk op John Wevers. Hier werd de kiem gelegd voor zijn latere sociale engagement (Wevers, 2016: 31). Net als bij Floor Wibaut (Wibaut, 1936: 37-45) kwam het geloof in een rechtvaardiger wereld in de plaats van het katholieke geloof (Wevers, 2016: 57).

John Wevers werd (als zondagskind) op 15 november 1936 in Heerlen geboren. Op de tekenclub van zijn middelbare school (het Sint Bernardinus-college) maakte hij met onder anderen Jan Mans en Harrie Geelen op een groot paneel de

Rik Reussing

afbeelding van een optocht met circusedieren (zie de prachtige foto in het boek). Hij begon op het gymnasium, maar stapte na twee jaar over naar de hbs. Hij studeerde vanaf 1954 bouwkunde op de hts in Heerlen, liep stage op twee kleine architectenbureaus in Heerlen, volgde tegelijkertijd op zaterdag een tekencursus aan de Maastrichtse kunstacademie en liep (aan het eind van het stagejaar) stage bij een architect in Wenen. Na een intermezzo van twee jaar in militaire dienst kon hij in 1960 eindelijk aan de slag gaan bij architectenbureaus in Amsterdam. Hij combineerde zijn werk met een vervolgopleiding architectuur aan de Academie van Bouwkunst (AvB) in Amsterdam. Via Aken en Heerlen kwam hij uiteindelijk in 1964 in Maastricht terecht, waar hij in 1965 een eigen architectenbureau begon. Een dergelijk eenmansbedrijf zou je tegenwoordig een zelfstandige zonder personeel (een zzp'er) noemen. Belangrijk voor het verkrijgen van voldoende opdrachten waren enkele vaste relaties, zoals met een bierbrouwerij uit Breda. Niet lang daarna zou hij ook politiek actief worden in Maastricht (Wevers, 2016: 11-70).

Zijn belangstelling voor de lokale politiek en D66 werd op 30 januari 1967 gewekt tijdens een spreekbeurt van Hans Gruyters in hotel Dominican aan het Vrijthof. Met zijn buurman Anton van Hal werd hij in mei lid van deze partij, omdat ze vonden dat er een andere wind moest waaien in de Maastrichtse politiek: meer openheid, vernieuwing en invloed van de burgerij. Namens D66 stelde hij in dat jaar met Anton van Hal en provinciaal ambtenaar Philip van Rijen een bezwaarschrift op tegen het bestemmingsplan Boschstraat-Oost, dat bleek gebaseerd op cityvorming en verkeersdoorbraken. Hij schreef ook een alternatief plan namens D66, dat werd gepubliceerd in het *Limburgs Dagblad*. Omdat de Maastrichtse gemeenteraad het college van B&W volgde, werd in 1968 door D66 een bezwaarschrift ingediend bij Gedeputeerde Staten van Limburg en in 1970 beroep aangekend bij de Kroon. De activist Henri Went, die een alternatief verkeerscirculatieplan had opgesteld, trok zijn beroep in. Het zou nog tot 1975 duren voor het oorspronkelijke bestemmingsplan uit 1968 werd vervangen door een nieuw plan met heel veel woningen, zonder sloop in de randbebouwing en het verlengde van de Maasboulevard buitenom langs het Bassin. De jarenlange vertraging heeft de binnenstad van Maastricht behoeft voor een dramatische stedenbouwkundige fout (Wevers, 2016: 71-76).

Intussen had John Wevers in 1970 D66 alweer verlaten door een conflict over de totstandkoming van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. Ook bij het hoofdbestuur van D66 kreeg hij hierover nul op het rekest. Hij bleef politiek actief als actievoerder via een ingezonden brief en het organiseren van een handtekeningenactie tegen de wildgroei aan cafés in de Maastrichtse binnenstad. Deze actie leverde niets op, maar het was wel de aanleiding voor een flinke openbare discussie over de aanpak van de hele binnenstad. Hij organiseerde een Politiek Kafee over dit onderwerp in december 1970 en richtte in januari 1971 met acht andere Maastrichtenaren (onder wie advocaat Max Tripels) de actiegroep B4 op, wat staat voor BelangenBehartiging BinnenstadsBewoners. De actiegroep bleef de raad bestoken met brieven en kon, ook via de gretige pers, de politieke

opinie beïnvloeden. Het kernstuk van B4 was het actieprogramma ‘Hart voor de stad’ (uiteraard geschreven door Wevers) met aanbevelingen voor een ander binnenstadsbeleid, waarbij alleen een integrale benadering effect kon hebben. In mei 1972 vond de openbare presentatie plaats in aanwezigheid van de burgemeester, de wethouder Ruimtelijke Ordening en een tiental raadsleden. De nota ging ook officieel naar de gemeenteraad met een verzoek om een reactie (Wevers, 2016: 77-102).

Bij de effectiviteit van het optreden van B4 werden door Wevers in toenemende mate vraagtekens gezet. In november 1972 publiceerden B&W een zwaar teleurstellend stuk voor de raad over het actieprogramma, waarin de cityfunctie van de stad verder zou toenemen. B4 begon ook steeds meer last te krijgen van haar gebrekkige organisatieopzet. De mengeling van anarchisme en soms noodgedwongen autoritair optreden was onvoldoende om de gemeente langere tijd partij te geven. Hij werd daarom in 1973 met een goed beargumenteerde brief lid van de PvdA, die door Nieuw Links sterk van karakter was veranderd: minder Drees en meer actiep partij. Ook solliciteerde hij in 1974 op persoonlijke titel naar het lidmaatschap van de in oprichting zijnde Inspraakcommissie Ruimtelijke Ordening (IRO). Als actief PvdA-lid was hij intussen aan de slag gegaan met het verkiezingsprogramma voor de gemeenteraadsverkiezingen van mei 1974. In de hoofdstukken over ruimtelijke ordening en volkshuisvesting waren heel wat elementen uit ‘Hart voor de stad’ te vinden. Na wethouder Roef de Vries kwam hij op de tweede plaats van de kandidatenlijst terecht en na de verkiezingen koos de fractie hem als tweede wethouderskandidaat (Wevers, 2016: 103-133).

In september 1974 werd hij direct (met 25 van de 39 uitgebrachte stemmen) gekozen tot wethouder Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, inclusief stadsvernieuwing en monumentenzorg. Hij zou dat ook blijven tot maart 1994. In 1986 (het jaar van de grootste verkiezingswinst van de PvdA in Maastricht ooit) werd hij ook locoburgemeester (Wevers, 2016: 258-259). Floor Wibaut maakte in Amsterdam de overstap naar de portefeuille financiën en liet in 1921 de volkshuisvestingsportefeuille over aan zijn mede-SDAP'er Monne de Miranda. Op een vergelijkbare vraag uit de evaluatiecommissie van de PvdA Maastricht in 1989 maakte John Wevers duidelijk dat hij daar niets voor voelde (Wevers, 2016: 211). Na zijn politieke carrière was hij, na een korte ongelukkige periode als directeur van de Maastrichtse Academie van Bouwkunst, vooral (als fulltime zpp'er) actief op het gebied van de architectuur in diverse besturen en commissies.

3 Het beleid op het gebied van stadsvernieuwing en stedelijke ontwikkeling

De stadsvernieuwing kwam niet uit de lucht vallen, maar was de stormachtige reactie op het naoorlogse tijdperk van krotopruijing en cityvorming. Grootschalige krotopruijing en sanering gaven in de jaren zestig en zeventig de toon aan. Soms werden zij gevolgd door cityvorming, met Hoog Catharijne in Utrecht als bekendste voorbeeld. Het tij keerde echter en begin jaren zeventig ontstond er in veel Nederlandse steden (waaronder Maastricht, zoals we zagen) verzet tegen dit

overheidsbeleid. De aanleiding was de weerstand van de bewoners van oude wijken om te migreren. In het nieuwe beleid halverwege de jaren zeventig kregen kleinschaligheid, prioriteit voor het wonen en een zo gering mogelijke verstoring van de bestaande sociale en stedenbouwkundige structuur de voorkeur boven cityvorming, de bereikbaarheid van de stad voor auto's en grootschalige nieuwbouw van woningen. Uit deze tegenbeweging is de stadsvernieuwing ontstaan, ook onder invloed van veranderende opvattingen in bestuur en politiek. Tijdens het kabinet-Den Uyl (onder PvdA-staatssecretaris Jan Schaefer, tussen 1978 en 1986 zelf wethouder Stadsvernieuwing in Amsterdam) werden diverse rijkssubsidieregelingen van kracht, waaronder in 1977 de belangrijke Interim Saldo Regeling (ISR). De ISR en zeventien andere regelingen werden in 1985 vervangen door de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing (WSDV), waarbij het beleid werd gedecentraliseerd naar gemeenten en provincies, bij gelijkblijvende omvang van het aanzienlijke rijkssubsidiebudget (De Liagre Böhl, 2012: 7-9; zie ook De Liagre Böhl, 2008).

Eerst als activist en later als wethouder speelde John Wevers hierbij in Maastricht een centrale rol. In 1975 ontwikkelde de gemeente een totaalvisie op de renovatie van de oude stad en de omringende buurten, die werd vastgelegd in de *Nota Stadsvernieuwing: doelstellingen en programma*. Wevers was als wethouder de drijvende kracht bij de totstandkoming van deze nota. Hoewel hij als PvdA'er zich in de confessionele bestuurscolleges in de minderheid bevond, wist hij in het stadsvernieuwingproces veel bestuursmacht te ontwikkelen. Herman de Liagre Böhl (2012: 311) omschrijft hem als de stabiele factor, die tegelijkertijd principieel en op de praktijk gericht was. Hij heeft voor een grote productie gezorgd en de kwaliteit van bouwen en de architectuur bevorderd door de beste architecten naar Maastricht te halen. Na een uitgebreide inspraakprocedure, waarin alle vernieuwingsbuurten de mogelijkheid hadden commentaar te leveren op de voorstellen, werd de nota in maart 1976 door de raad aanvaard als beginselprogramma. Vanaf het begin zou daarbij rekening worden gehouden met de wensen van de bewoners. Dat was een groot verschil met de oude benadering. De 'achterblijvers' werden voortaan door de beleidsmakers niet meer benaderd als een beleidsmatig 'object', maar mochten participeren in de uitwerking van de gemeentelijke plannen.

John Wevers bevond zich hiermee in een illustre gezelschap van PvdA-wethouders die tweemaandelijks vergaderden met de PvdA-staatssecretaris Jan Schaefer (Wevers, 2016: 150-151). Naast Wevers maakten onder meer Han Lammers en na diens aftreden in 1976 Cees de Cloe (Amsterdam), Jan van der Ploeg (Rotterdam), Michiel Hardon (Den Haag), Max van den Berg² en later Ypke Gietema (Gronin-

2 De Groningse wethouder Max van den Berg moet niet worden verward met de Amsterdamse stadsontwikkelaar en ambtenaar (in de periode 1963-1986) Max van den Berg, van wie de memoires verschenen in zijn jaar van overlijden 2016. Hij was nauw betrokken bij de plannen van het Amsterdamse college om de negentiende-eeuwse wijken te slopen, maar maakte in de Jordaan met wethouder Han Lammers in 1970 ook de omslag mee naar het bouwen in de buurt. Een belangrijke reden voor het schrijven van zijn memoires was de in zijn ogen eenzijdige beschrijving van de geschiedenis van de stadsvernieuwing vanuit het bewonersperspectief (bijv. in De Liagre Böhl, 2010).

gen) en Cees Waal (Leiden) deel uit van dit informele overleg.³ Wevers onderhield met de in zijn ogen autoritaire maar daadkrachtige Schaefer een goede verstandhouding, met duidelijke voordelen voor de stad Maastricht. Zo lukte het hem omgerekend 45.000 euro extra los te krijgen van het toen al demissionaire kabinet-Den Uyl voor een sociaal woningbouwproject in de Ridderstraat. Een bijzondere anekdote is een eerder bezoek van de Groningse wethouder Max van den Berg in 1972 aan Maastricht, waarbij hij in een voordracht voor de vuist weg vertelde over de planvorming in de Groningse binnenstad. In de discussie na afloop ging het vrijwel uitsluitend over inspraak. Van den Berg logeerde toen bij John Wevers en zette hem in een uitgebreid nagesprek aan het denken over de vraag waarom hij zoveel energie stak in een actiegroep, terwijl de beslissingen toch binnen de politiek werden genomen (Wevers, 2016: 102-104 en 111).

Wethouders konden binnen het algemene stadsvernieuwingsbeleid hun eigen accenten zetten. Een bekend voorbeeld is Adri Duivesteijn in Den Haag (1980-1989), die zich van andere vernieuwingswethouders in Amsterdam en Rotterdam met name onderscheidde door het onderstrepen van de culturele aspecten van de vernieuwing. In 1985 startte hij de campagne 'Stadsvernieuwing als culturele activiteit'. Daarbij zette hij creatieve architecten in om de vernieuwingswijken (zoals de Schilderswijk) te verlossen van hun 'eentonige grauwhed' en de woonomgeving te verbeteren. Het kan echter worden betwist of de stadsvernieuwing in Den Haag (die relatief laat op gang is gekomen) uiteindelijk de allure heeft gekregen die Duivesteijn wenste (De Liagre Böhl, 2012: 117-118). Via de 'Werkgroep 5x5' wilde Duivesteijn in 1988 met geestverwanten iets doen aan de kwaliteit van de volkshuisvesting in Nederland (zie Wevers, 2016: 289-290).⁴ Onder de ondertekenaars van het manifest van de werkgroep, waarin aanzetten stonden voor een nieuw elan, bevonden zich naast John Wevers (hij zag het als een goede mogelijkheid om Maastricht meer naar buiten te laten kijken) ook collega-wethouders als

- 3 De Amsterdamse stadsontwikkelaar en ambtenaar Max van den Berg (hij is in Delft afgestudeerd bij de beroemde stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren) was ook voorzitter van dit tweemaandelijks PvdA-overleg dat in Utrecht werd gehouden. Met Han Lammers reed hij in de dienstauto een uur eerder naar Utrecht, zodat deze tijd had om het prachtige orgel in de Buurkerk te bespelen. Max van den Berg citeert in zijn memoires ook John Wevers, die benadrukt dat het overleg hem nieuwe energie gaf doordat het betrekkelijke isolement van de lokale stadsvernieuwing werd doorbroken en ideeën en strategieën werden uitgewisseld (Van den Berg, 2016: 110-113). Hoeks (2017: 162) noemt abusievelijk de Groningse PvdA-wethouder Max van den Berg als voorzitter van dit overleg.
- 4 De tekst van het manifest is als bijlage opgenomen in de publicatie van Werkgroep 5x5 (1989a) met een zestal voorbeeldprojecten. Een andere publicatie van de Werkgroep 5x5 (1989b) bevat een uitgebreid pleidooi voor de kwaliteit van de volkshuisvesting en de stedenbouw in Nederland. Adri Duivesteijn trad in 1989 af als wethouder (zie Duivesteijn & Feddes, 1994) na een conflict met collega-wethouder Gerard van Otterloo over de inschatting van de risico's van de voorgestelde financiering van het nieuwe Haagse stadhuis.

Rik Reussing

Gerard van Otterloo (Den Haag), Ypke Gietema (Groningen), Louis Genet (Amsterdam), Pim Vermeulen (Rotterdam) en Margriet Meindersma (Zwolle).⁵

Vanuit zijn professionele achtergrond is het niet verwonderlijk dat Wevers zelf de architectuur hoog in het vaandel had staan. Dat kwam ook tot uiting in zijn keuze van architecten. Voor het stedenbouwkundige plan voor het Céramiqueterrein werd in 1987 de talentvolle en relatief jonge architect Jo Coenen (toen nog gevestigd in Eindhoven) aangetrokken. Coenen had eerder al laten zien met zijn ontwerp voor de Medische Faculteit in Randwijck dat hij verder kijkt dan de bouwlocatie en let op de context en de geest van de plek (Wevers, 2016: 277). Het jaar 1988 zou het markantste jaar worden in zijn politiek functioneren. Tijdens een persconferentie op 7 maart maakte hij met Theo Vermeegen (wethouder Financiën) en Huub Smeets (directeur Stadsontwikkeling) tijdens een persconferentie het bebouwingsplan voor het Céramiqueterrein openbaar. Jo Coenen presenteerde zijn ontwerp met de van hem bekende verve. In augustus van dat jaar mocht Wevers als locoburgemeester, wegens ziekte van burgemeester Philip Houben, het koopcontract ondertekenen. In oktober werd een convenant met minister Ed Nijpels over Céramique bekrachtigd en de noodzakelijke rijkssubsidie veiliggesteld (Wevers, 2016: 283-284). Bij de verdere uitwerking van het plan werden, op basis van een 'Sferenplan' van Jo Coenen, gerenommeerde buitenlandse architecten, zoals de Italiaan Aldo Rossi, betrokken in combinatie met een Maastrichtse collega (Wevers, 2016: 306-308).

Op dat moment waren de meest productieve jaren van de Maastrichtse stadsvernieuwing al voorbij. Die voltrokken zich in de jaren 1975-1985. Toen is er, ondanks de beperktheid van de middelen, veel gebeurd. Veel aandacht besteedden de gemeente en de woningbouwcorporaties aan de wooncomplexen van de woningbouwverenigingen die tijdens het interbellum waren gebouwd. Hier deden zich minder problemen voor dan in de binnenstad, omdat de gemeente geen huizen of bouwgronden hoefde af te kopen (De Liagre Böhl, 2012: 313). De ontwikkeling van het Céramiqueterrein markeerde de overgang naar het nieuwe beleid van stedelijke vernieuwing. Zoals het past bij dat beleid is het hele project een goedlopende samenwerking geworden van de gemeente en het particulier initiatief (Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds). Het plan van de architecten resulteerde in ongeveer 1600 woningen, kantoren, publieksfuncties, een grote doorgaande weg als bindend element en een voetgangersbrug als verbinding tussen de Maasoeveren. Na het vertrek van John Wevers als wethouder werd in 1995 het Bonnefantenmuseum voor beeldende kunst van Aldo Rossi opgeleverd en in 1999 het 'Centre Céramique', een multifunctioneel gebouw met onder andere de stadsbi-

5 In 1992 trad Ypke Gietema als wethouder in Groningen af ('uit diepe schaamte') naar aanleiding van de Groninger Kredietbankaffaire, alhoewel hij daarvoor niet zelf bestuurlijk verantwoordelijk was. In hetzelfde jaar ontving hij de Rotterdam-Maaskantprijs voor zijn bijdrage aan de architectuur. Twee jaar later ging deze prijs net aan de neus van John Wevers voorbij (Wevers, 2016: 382-383). In 2008 ontving Adri Duivesteijn wel de Rotterdam-Maaskantprijs.

bibliotheek van Maastricht en diverse expositieruimtes, van Jo Coenen zelf (De Liagre Böhl, 2012: 319-320).⁶

4 De organisatie op het gebied van stadsvernieuwing en stedelijke ontwikkeling

Het proces van stadsvernieuwing en de organisatie daarvan was ook het onderwerp van wetenschappelijk onderzoek vanuit de Vrije Universiteit Amsterdam (zie Fleurke e.a., 1978; Fleurke, 1982). Het was Fred Fleurke en zijn onderzoekers Ko de Ridder en Peter Polhuis vooral te doen om een op de participatie van bewoners afgestemd bestuursapparaat. Hierover schreven ze in 1978 een advies voor de Rijksplanologische Dienst (RPD) en de ministeries van Binnenlandse Zaken (BZK) en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). In zijn autobiografie beschrijft John Wevers hoe hij in een interview met Peter Polhuis (later werd hij gemeentesecretaris in Hilversum) in maart 1977 openhartig de situatie op dit gebied in Maastricht besprak.⁷ Hij signaleerde zijn afhankelijkheid als wethouder van de secretariaafdeling en de daar heersende passieve en soms afkerige houding in de ambtelijke assistentie. De lijnorganisatie en niet de projectorganisatie domineerde de aanpak, waarbij de leidinggeevenden hun medewerkers niet altijd dekten. Ook de houding van het college van B&W was tamelijk passief, waarbij zijn activistische opstelling de rest van het college met het nodige wantrouwen vervulde. Daarom was hij van plan om de secretariaafdeling, die hij niet helemaal 'zijn' afdeling mocht noemen, om te vormen tot een beleidsbepalende factor die de Dienst Openbare Werken aanstuurde. Hij voorzag dat de instelling van een projectorganisatie veel moeilijkheden zou gaan opleveren bij deze Dienst, waar ook nog een sterke anti-inspraakhouding bestond. Verder streefde hij naar een tijdige inschakeling van de gemeenteraad in de doelstellingenfase van een beleids-thema of belangrijk project en zouden buurten daarna mandaat moeten krijgen bij de verdere uitwerking (Wevers, 2016: 179-180 en 389; zie ook Polhuis, 1996; 2015).

Gesterkt door het interview probeerde Wevers een verandering in de gemeentelijke organisatie op gang te krijgen, met in eerste instantie de nadruk op een verbetering van de afstemming tussen de drie belangrijkste onderdelen van zijn portefeuille. In een notitie, ook uit maart 1977, formuleerde hij (in ambtelijk jargon) als uitgangspunt dat *'ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en stadsvernieuwing deel*

- 6 Een korte geschiedenis van het beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening in Maastricht is te vinden in Hoorn (1985). Hij onderscheidt drie fasen: (a) de periode 1945-1970 van wederopbouw, grootschalige stadsuitbreiding en cityvorming, (b) 1970-1980 met een herwaardering voor de binnenstad, stadsvernieuwing én stadsuitbreiding, en (c) 1980 tot heden, in dit geval 1985, met het concept van de compacte stad en stedenbouwkundig beheer. Meer over de omslag in het Maastrichtse beleid op het gebied van de stedelijke vernieuwing is te vinden in Daniëls e.a., 1983.
- 7 De eerste versie van het advies is gebaseerd op uitgebreid *action research* in de gemeenten Enschede, Haarlem en Zwolle. Dit advies is voorgelegd aan wethouders, ambtenaren en vertegenwoordigers van bewoners in de gemeenten Alkmaar, Arnhem, Breda, Groningen, Helmond, Leeuwarden, Leiden, Maastricht en Nijmegen.

Rik Reussing

moesten uitmaken van een integraal maatschappelijk proces, waarvan de planningsactiviteiten hun basis dienden te vinden in een integraal gemeentelijk beleidsplan met doelstellingen’. Op dat moment waren duidelijk geformuleerde doelstellingen alleen te vinden in de recente ruimtelijke structuurplannen. Andere beleidssectoren waren nog niet zover. Voor de genoemde afstemming stelde John Wevers een overkoepelende beleidsgroep voor, onder zijn voorzitterschap, die primair een coördinerende taak moest vervullen voor de verschillende stuur- en projectgroepen. Deze notitie lokte een kritische reactie uit van Jacques van de Venne (hoofd-directeur Openbare Werken). Hij was beducht voor te veel politieke en burgerinvloed, uitholling of uitschakeling van ambtelijke deskundigheid en aantasting van de directe relatie tussen de ambtelijke diensthoofden en het college. In het verlengde van de notitie lagen wel de reacties van Wil Rutten (Maatschappelijk Overleg Maastricht) en Huub Smeets (IRO), die een succesvol pleidooi hielden voor één centrale onafhankelijke inspraakorganisatie voor zowel stadsvernieuwing als ruimtelijke ordening (Wevers, 2016: 180-181; zie over inspraak en participatie in Maastricht ook Rutten, 1985 en over inspraak en participatie in deze periode in Nederland in het algemeen Hoorn, 1972; Korsten, 1979; Van der Tuuk, 1982; Dittrich & Cohen, 1985).

Zijn eindvoorstel tot instelling van een overkoepelende beleidsgroep in januari 1978 leidde, tot irritatie van John Wevers, tot een late interventie van de kant van de als behoudend bekendstaande gemeentesecretaris Hub Hameleers. In een schriftelijke reactie aan het college van B&W uitte hij grote reserves tegen het voorstel en verweet hij Wevers dat hij volkomen voorbij was gegaan aan de argumenten van de ambtelijke adviseurs. Hij vreesde ook een aantasting van de bestaande ambtelijke hiërarchie en directe bemoeienis van Wevers als voorzitter van de nieuwe beleidsgroep met de uitvoering van het beleid. Wevers bracht daartegen in dat het voor iedere portefeuillehouder mogelijk moest zijn door eigen inbreng en creativiteit vorm te geven aan de organisatie van die portefeuille. Uiteindelijk ging het college een heel eind mee met Wevers, al haalde zijn voorstel om ad hoc ook enkele raadscommissieleden aan de beleidsgroep te laten deelnemen het niet. Met het bereikte resultaat kon hij leven omdat zijn belangrijkste doel, een grotere invloed van de politiek en vooral hemzelf als wethouder, formeel zijn beslag had gekregen. Later zou hij zijn doel toch helemaal bereiken door de bespreking in zijn raadscommissie van nog niet door het college geëvalueerde inspraak van burgers, al is die methode nog veel later weer vervangen (Wevers, 2016: 181-182).

Niet alle Maastrichtse ambtenaren waren behoudend ingesteld. Als adjunct-gemeentesecretaris bracht de energieke en vrolijke Jan Mans in 1974 (later werd hij burgemeester van Meerssen, Kerkrade en Enschede en waarnemend burgemeester van Maastricht) een frisse wind uit Breda, waar hij docent aan de Koninklijke Militaire Academie en vier jaar PvdA-wethouder was geweest. Zijn voorstellen voor snellere procedures, bijvoorbeeld voor de behandeling van collegestukken, werden overgenomen. De wethouders konden kleine zaken voortaan zelf afdoen (Wevers, 2016: 145). In 1983 startte een discussie over een verande-

ring van de ambtelijke organisatie, die pas in de loop van 1986 operationeel zou worden. Het meest ingrijpend was de opheffing van de secretarie 'oude stijl'. De secretarie bestond uit zes ongelijksoortige afdelingen die zich bezighielden met het gehele scala aan gemeentelijke beleidsterreinen, vaak beleidsvoorbereidend, maar dikwijls ook uitvoerend. Het kostte extra tijd en zorgde voor dubbel werk. Wevers ondersteunde het voorstel voor samenvoeging met de dienstenorganisatie, indien zijn rechtstreekse contact met de beleidsambtenaren maar gehandhaafd bleef.⁸ In de praktijk had hij overigens al vanaf zijn aantreden als wethouder in 1974 met het nieuwe model gewerkt. Ook de kwaliteit van zijn secretarieafdeling was intussen al sterk verbeterd door het aantreden van nieuwe ambtenaren als Ad Lutters, Nico Meerburg en Marly Drummen (Wevers, 2016: 244-245; zie ook Van Raay & Wolters, 1988; Reussing, 1996; Hiemstra, 1999).

Herman de Liagre Böhl (2012: 340-343) vergelijkt in zijn studie de gemeente Maastricht op het gebied van de stadsvernieuwing met elf andere gemeenten in Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Haarlem, Leiden, Dordrecht, Eindhoven, Arnhem, Nijmegen en Groningen. Vrijwel alle steden hadden een wijkgebonden projectorganisatie. Alleen in Utrecht, waar de gemeentelijke diensten het belangrijkste werk deden, is deze bestuursvorm slechts in beperkte mate van de grond gekomen. In Eindhoven verscheen de projectorganisatie slechts in één wijk, terwijl Groningen en Maastricht één overkoepelende projectgroep voor de hele stad kenden. De bevoegdheid en de samenstelling van de projectgroepen gingen het verst in Rotterdam. Onder wethouder Jan van der Ploeg hadden ze een zwaar bestuursmandaat (zij konden op eigen gezag besluiten nemen) en deden zij rechtstreeks aanbevelingen aan het college. Bovendien namen de wijkbewoners meer dan de helft van de vertegenwoordiging binnen de Rotterdamse projectgroepen. Veel van de overige steden boden wel inspraak, maar minder vergaand. Maastricht (niet in de overkoepelende projectgroep, wel via de projectgroepen per wijk) bood net als Den Haag, Dordrecht, Arnhem en Nijmegen ruimte voor twee à drie buurtbewoners, Leiden en Eindhoven voor slechts één buurtbewoner. In Amsterdam, Haarlem en Groningen waren de bewoners buitengesloten. Ook in Amsterdam en Den Haag kregen de projectgroepen een zwaar bestuursmandaat. Constante factor bij dit alles was de emancipatoire ideologie van de jaren zeventig. Daarbij had de in de grote en middelgrote steden oppermachtige PvdA ('gedrenkt in de rode wijn van Nieuw Links') het voortouw. De partij trad in die tijd vaak op als woordvoerster van het lokale actiewezen en had een sterk geloof in de 'maakbaarheid' van de maatschappij.

Hoewel Jan Schaefer en Jan van der Ploeg door De Liagre Böhl zowel landelijk als lokaal als de grote voortrekkers worden gezien, hoort John Wevers thuis in het rijtje 'linkse reuzen' dat in deze steden de portefeuille stadsvernieuwing (vaak in combinatie met volkshuisvesting of grondzaken) kreeg. Het is voor een groot deel

8 In het hoofdstuk over Maastricht (Van Raay & Wolters, 1988: 199-208) beschrijft Victor Bekkers, tegenwoordig is hij hoogleraar bestuurskunde in Rotterdam, de overgang naar een secretarie 'nieuwe stijl', die is afgestemd op het beleidsproces. Daarnaast worden diensten gecreëerd die sterk genoeg zijn om zelfstandig te kunnen functioneren.

Rik Reussing

zijn verdienste dat de Maastrichtse projectorganisatie voor de stadsvernieuwing zowel qua bevoegdheid (advies) als qua bewonersinvloed (inspraak) een keurige middenpositie inneemt ten opzichte van andere steden. Met de overige PvdA-wethouders in de verschillende steden en directeur Alphonse Delnooz van het toenmalige gemeentelijke woningbedrijf in Maastricht was hij ook een warm pleitbezorger voor de bouw van sociale huurwoningen. Zijn streven om mensen met een laag inkomen in de zich hernieuwende binnenstad te laten (blijven) wonen, had vooral in de jaren tachtig resultaat, toen er in heel Nederland door de economische crisis nauwelijks nog vraag was naar koopwoningen (Wevers, 2016: 176-177). Een ander speerpunt (naast de voor sociaaldemocraten belangrijkste maatschappelijke kwaliteit) was de ruimtelijke kwaliteit. Hij zorgde voor samenvoeging van de welstands-, monumenten- en reclamecommissies en voor een samenhangend beleid. In 1989 werd dat door architect Piet Mertens op papier gezet, maar in de praktijk werd al volgens deze opvattingen gewerkt (Wevers, 2016: 183-185; Mertens, 1985; Nelissen, 2012).

5 Het functioneren van de lokale politiek in Maastricht

De autobiografie is ook interessant omdat zij inzichten biedt in het functioneren van de lokale politiek in het algemeen. In de eerste plaats inzicht in de *politiek-ambtelijke betrekkingen*. Jules Joosten, hoofd van de secretarieafdeling Financiën vertrok in 1988 met zijn gemeentelijke knowhow naar het andere kamp, de aardewerf fabriek Sphinx, eigenaar van het terrein van de Céramique, waarmee de gemeente in onderhandeling was. In die periode werd Huub Smeets directeur van de Dienst Stadsontwikkeling. Dat was een nieuwe ster aan het firmament, met wie John Wevers al sinds 1975 had samengewerkt in het stadsvernieuwingbeleid (Smeets, 1985). In het intensief wekelijks formeel overleg deed Smeets zijn voordeel met de visie van Wevers, Wevers op zijn beurt met de gedrevenheid van Smeets (Wevers, 2016: 267-268). Sindsdien is de verstandhouding tussen hen er niet beter op geworden. De manier waarop Smeets zich als directeur met het unieke Céramiqueplan naar buiten toe wilde profileren, stuitte op weerstand bij Wevers. In diens visie ligt in de relatie politiek-ambtenarij het primaat bij de politiek. Het is een standpunt dat sterk overeenkomt met dat van Floor Wibaut (Borrie, 1987: 188). Iedere politicus, ook een activistische bestuurder, wil zich profileren op basis van het kiezersmandaat. Het lot van ambtenaren, ook topambtenaren, is nu eenmaal dat ze er zijn om politici bij te staan in hun werk. De oplossing voor deze ernstig verstoorde verhouding werd gezocht in afspraken over afbakening van verantwoordelijkheden. De verhouding tussen Smeets en Wevers bleef zakelijk en had in zijn woorden iets weg van een gewapende vrede, al waren ze functioneel natuurlijk tot elkaar veroordeeld (Wevers, 2016: 320-321 en 337-339).

In de tweede plaats biedt de autobiografie ook inzicht in de *partijpolitieke verhoudingen*. De PvdA had een minderheidspositie in een van oudsher door confessionele politiek (KVP) gedomineerde gemeente (Dittrich, 1985; Bovens, 2005). De

verkiezingen van 1978 leverden de PvdA een bescheiden winst op van twee zetels (van 10 naar 12), maar het CDA wist 19 van de 39 zetels te behalen en had door de samenwerking met de Bejaardenpartij zelfs de absolute meerderheid. Dat Wevers toen zijn belangrijke en goedgevulde portefeuille zou behouden, had tot gevolg dat de andere, nieuwe PvdA-wethouder (niet te verwarren met het gelijknamige PPR-raadslid) Gerard Peters genoeg moest nemen met een dunne portefeuille. Een moeizame relatie had Wevers met CDA-wethouder Jan Hoen, die hij vooral als een populist zag. In de jaren dat ze samen in het college zaten, zou hij het regelmatig met hem aan de politieke stok hebben, zonder dat het overigens een normale houding als collega in de weg stond (Wevers, 2016: 203-205). Ook de verhoudingen binnen de PvdA waren niet altijd goed. In 1986 werd de PvdA (tot 1990) met 18 zetels de grootste partij van Maastricht. Samen met de ene zetel voor de PPR was dat net niet genoeg voor de absolute meerderheid van 20. Maar van een hecht gezamenlijk politiek en persoonlijk optreden van de drie PvdA-wethouders was weinig sprake. Daarvoor was de tegenstelling tussen hem en Theo Vermeegen te groot. Gerard Peters kwam steeds meer in diens ban, wat hij niet begreep van deze vroegere PSP'er en medeactievoerder (Wevers, 2016: 256-260).

In de derde plaats biedt het boek meer inzicht in de *participatie van burgers* in de lokale politiek. In het jaar 1973, toen Wevers zelf al volop bezig was met zijn overstap naar de politiek, publiceerde de actiegroep B4 een nota onder de titel 'Van inspraak tot participatie'. De nota stelde dat de term 'inspraak' (die eenrichtingsverkeer suggereerde) niet langer bruikbaar was en een participatiecommissie Ruimtelijke Ordening nodig was. Het was qua toon een tamelijk harde nota, waarop de stichting Maatschappelijk Overleg Maastricht (MOM) namens de gemeente een voorzichtig gesteld schriftelijk commentaar stuurde (Wevers, 2016: 107). Op voorstel van de oude raad stelde het college in september 1973 de Inspraakcommissie Ruimtelijke Ordening (IRO) in. Hoewel het begrip 'participatie' uit de B4-nota als strijdig met het vigerende democratische bestel werd bestempeld, was in het gemeentelijke stuk toch B4-invloed bespeurbaar. Dat leidde uiteindelijk tot een onduidelijke taakopdracht voor IRO: aan de ene kant procesbewaking, aan de andere kant inhoudelijke beoordeling van plannen. Deze onduidelijkheid werd later in de praktijk in de ogen van Wevers terecht opgeheven door alleen de eerste taak van procesbewaking te handhaven (Wevers, 2016: 114). Na zijn benoeming tot raadslid in 1974 moest Wevers IRO, waarvan hij nauwelijks een halfjaar lid was geweest, alweer verlaten. De commissie was toen nog bezig om haar positie te onderzoeken (Wevers, 2016: 128). In 1977 zou IRO overigens ophouden te bestaan door de instelling van de afdeling Inspraak en Ondersteuning onder toezicht van een onafhankelijke commissie (Wevers, 2016: 181).

In de vierde plaats geeft de autobiografie inzicht in de *verhouding tussen de raad en het college van B&W*. Het politieke leven van Wevers speelde zich af in de periode voor de dualiseringsoperatie in 2002. De verhouding tussen de raad en het college kon in dat monistische stelsel worden getypeerd in termen van de formele heerschappij van de gemeenteraad in combinatie met een sterk dualistische bestuurspraktijk (Elzinga, 1985). Wevers schetst in zijn autobiografie hoe dat monisme

(waarbij de wethouder lid bleef van de gemeenteraad) door progressieve wethouders als Max van den Berg in Groningen begin jaren zeventig werd gebruikt als argument om tegenover zijn collega-wethouders een eigen standpunt in te mogen nemen. Het was typerend voor een tijd van een toenemende polarisatie in de politiek, een fenomeen dat overigens aan Maastricht bijna geheel voorbijging (Wevers, 2016: 103). Het was ook de tijd van het streven naar linkse meerderheidscolleges op basis van een collegeprogramma⁹ en naar een nieuwe, sterke progressieve volkspartij, waarin de PvdA, de PPR en D66 zouden opgaan. Met het dubbellidmaatschap van de PvdA en de PPR dacht Wevers hier een voorschot op te kunnen nemen (Wevers, 2016: 112). In het eerdergenoemde interview met onderzoeker Peter Polhuis in maart 1977 constateert John Wevers dat in Maastricht de verhouding tussen B&W en de gemeenteraad nog sterk monistisch (gelijkgestemd) was. Hij wilde de positie van de raadscommissie daarom sterker maken door de inspraakcommissie onder verantwoordelijkheid van de raadscommissie te plaatsen, een gedachte die meer aansluit bij het huidige dualistische systeem (Wevers, 2016: 180).

In de vijfde plaats geeft het boek inzicht in de *belangenverstrengeling en corruptie* in de Limburgse lokale politiek. Een voorbeeld van belangenverstrengeling is de manier waarop wegenbouwprojecten in de gemeente Maastricht sinds 1979 werden aanbesteed onder een pool van vijf aannemers, die ze zelf beheerden. Het was niet bekend dat die onderling afspraken maakten. In het begin van de raadsperiode 1986-1990 stelden de drie PvdA-wethouders deze methode aan de orde in het college, maar ondanks grote twijfels liet men zich overtuigen van de voordelen van deze, ook elders in Zuid-Limburg, toegepaste methode (Wevers, 2016: 353). Dat de stroom perspublicaties over corruptiebeschuldigingen aan het adres van politici in de loop van 1992 groeide, was voor het gewestelijk bestuur van de PvdA reden om zich met een aantal Limburgse partijkopstukken in Roermond te beraden. Het leverde een instructieve brief op die in grote lijnen ging over gedragsnormen in politieke en nevenfuncties. Een jaar later bleek dat partijgenoot Henk Riem, eerst als gedeputeerde en later als burgemeester van Brunssum, op dat moment al tot over zijn oren in de Limburgse grindsector zat (Wevers, 2016: 357-358). Na een artikel van onderzoeksjournalisten Joep Dohmen en Henk Langenberg in *De Limburger* in december 1992 begon het te regenen aan geruchten en beschuldigingen van corruptie. Dit leidde in Maastricht in 1993 tot de val van CDA-wethouder Jo in de Braekt (opgevolgd door de politicoloog Wim Kuiper) en VVD-wethouder Piet Neus. Hetzelfde jaar nog werd een gedragscode opgesteld met gemeentelijke richtlijnen op papier en werd een codecommissie ingesteld (Wevers, 2016: 363-365).

In de zesde plaats biedt de autobiografie inzicht in de *inbedding van de lokale politiek* in regionale, provinciale, nationale en Europese politieke processen (Boogers,

9 In 1972 kwam in Groningen het eerste linkse meerderheidscollege, met o.a. Max van den Berg en Jacques Wallage, tot stand. Diverse andere Nederlandse gemeenten zouden volgen. De programmacolleges zouden blijven, maar de meerderheidscolleges werden spoedig weer vervangen door afspiegelingscolleges (Depla & Monasch, 1994).

2010: 89-105). Regionaal betekent in het geval van de stad Maastricht ook euregionaal. Een voorbeeld is het bestuurlijk bezoek in november 1978 van het hele college van B&W aan de stad Luik. Daar sprak hij onder andere met de wethouder Verkeer en Toerisme, die in Wallonië *échevin* wordt genoemd. Dat werkbezoek leverde niet veel op, maar later zou hij in het kader van het periodiek euregionaal stedenoverleg inhoudelijk belangrijke contacten onderhouden met opvolgende *échevins* (Wevers, 2016: 207-208). Eind jaren zeventig zocht de provincie Limburg een prominente plek voor de bouw van een nieuw Gouvernement (provinciehuis) met provinciale kantoren aan de Maas. Na bezwaren van de kant van Rijkswaterstaat dreigde gouverneur Sjeng Kremers dat als Maastricht niet akkoord zou gaan, de provincie zou overwegen een andere gemeente als vestigingsplaats te kiezen. Een duidelijk staaltje 'bluf', dat Wevers als symptomatisch zag voor de macht van de grote 'spelers' in de bouw. Uiteindelijk ging Rijkswaterstaat overstag, onder voorwaarde dat er een nieuwe Maasarm werd gegraven (Wevers, 2016: 193-194). Het bezoek van minister Hans Gruyters op 29 november 1976 bij de officiële start van de eerste fase van het bestemmingsplan Boschstraat-Oost werd door Wevers aangegrepen om te praten over compensatiesubsidie voor het niet doorgaan van twee hoogbouwflats in de nieuwe wijk Daalhof. Deelname aan een feestelijk diner op kosten van de marktpartijen gaf hem het onprettige gevoel van een misplaatste beloning, maar leverde hem uiteindelijk wel de gevraagde subsidie en een vrolijke avond op (Wevers, 2016: 174-175).

6 Van de autobiografie uit 2016 terug naar het afscheid in 1994

Bij zijn afscheid als wethouder in 1994 was John Wevers de laatst overgeblevene van de generatie PvdA-bestuurders die in de jaren tachtig de architectuur tot een publieke zaak heeft gemaakt. Op 31 maart 1993 schreef Tracy Metz¹⁰ in *NRC Handelsblad* bij het afscheid van Fons Asselbergs over deze generatie:

'De Wibauts van de jaren tachtig hadden ze als bijnaam, oftewel de brat pack van het bouwen: het viertal PvdA-wethouders dat vorm en gezicht heeft gegeven aan architectuur als gemeentebeleid. Van hen is alleen John Wevers over, in Maastricht; Adri Duivesteijn is weg uit Den Haag, Ypke Gietema uit Groningen en nu verlaat Fons Asselbergs (1940) na ruim veertien jaar ook nog Amersfoort. Het einde van een tijdperk?'

Tussen deze vier heren vond ook een podiumdiscussie plaats tijdens zijn afscheidsmiddag op 25 maart 1994, waaruit bleek dat zij het op veel punten, zoals de noodzaak om bestuurlijk de kwaliteit van de openbare ruimte te stimuleren,

10 De Amerikaanse journaliste en auteur op het gebied van *urban issues* Tracy Metz (directeur van het John Adams Institute) ontving in 2016 de Rotterdam-Maaskantprijs voor haar bijdrage aan de architectuur.

nog steeds roerend met elkaar eens waren (Wevers, 2016: 394-395).¹¹ Een dag eerder had hij al afscheid genomen van de Maastrichtse gemeenteraad. De afscheidsbundel die Wevers toen kreeg aangeboden, bevat een uitgebreid interview met Pieter Beek. Daarbij werd niet gestreefd naar volledigheid. Uitgangspunt voor het interview waren de thema's die Wevers in de twintig jaar daarvoor in het bijzonder hebben beziggehouden (Beek e.a., 1994: 3). Bij het thema 'Stadsontwikkeling en economie' liet Wevers doorschemeren dat hij zich wel eens zorgen maakte over het feit dat economische belangen de laatste tijd meer aandacht krijgen dan de belangen van ruimtelijke ordening. Hij zag dat als een gevaar, omdat er vanuit economische hoek vaak op kortetermijnsucces wordt geaasd. Maar in zijn visie is een kwaliteitsbeleid uiteindelijk de beste investering die je in een stad kunt doen. In zijn visie liggen de kansen voor de stad ook vooral in de ons omringende wereld. De Euregio is daarvoor een te kleine schaal, internationalisering houdt niet op bij de Euregio. Daarom moet Maastricht zaken doen met de rest van Europa, de rest van de wereld ook, omdat hij daar minstens zoveel kansen ziet (Beek e.a., 1994: 64-66).¹²

Zijn autobiografie uit 2016 biedt ons de mogelijkheid te zien hoe John Wevers tegen de ontwikkelingen daarna aankijkt. Hij is daarover bezorgd. De hoop op een meer democratische samenleving is in zijn ogen (ook in de PvdA) weggespoeld met de neoliberale golven van individualisering, marktwerking, snelle veranderingen, consumentisme, privatisering en schaalvergroting.¹³ Hij is ook kritisch over de inspiratie die de PvdA onder de politieke leiding van Wim Kok zocht bij de 'Derde weg' van Tony Blairs Engelse sociaaldemocraten. Het was een poging de maatschappelijke middengroepen aan te spreken en in het gewijzigde politieke klimaat mee te blijven doen. Die groepen zijn in de volksbuurten nauwelijks te vinden. Het was niet zijn opvatting en kennelijk ook niet die van velen in de achterban, getuige het grote zetelverlies van de PvdA bij de landelijke verkiezingen van 1994. Alleen een nog groter zetelverlies bij het CDA maakte het Kok mogelijk met de VVD en D66 het eerste paarse kabinet te vormen (Wevers, 2016: 335). Het is duidelijk dat Wevers (ook al noemt hij zichzelf geen echte partijman) het afschudden van de ideologische veren door Kok met lede ogen heeft aangezien.

- 11 Voorbeelden van wethouderssocialisme op het gebied van de architectuur in deze eeuw zijn Adri Duivesteijn, die tussen 2006 en 2013 wethouder was in Almere, en Roelof Bleker, die als PvdA-wethouder in Enschede van 2001 tot 2010 opdrachtgever was bij de wederopbouw van de in 2000 door de vuurwerkramp getroffen wijk Roombeek. In 2007 ontving Enschede hiervoor de Gouden Piramide, de rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap.
- 12 Vanaf 2009 zette Guido Wevers (geen directe familie) zich als artistiek directeur vanuit een vergelijkbare visie in voor de kandidatuur van Maastricht en de Euregio Maas-Rijn als culturele hoofdstad van Europa 2018. Hij zag het als een instrument voor de stad en het gebied om haar vensters wagenwijd open te zetten (zie zijn 'hartenkreet' in Nelissen, 2012: 178). Niet Maastricht of Eindhoven, maar Leeuwarden werd tot culturele hoofdstad 2018 gekozen.
- 13 Dezelfde bezorgdheid over de neoliberale koers van de PvdA komt naar voren in het boek dat een aantal kritische PvdA-leden in 1996 heeft uitgebracht onder redactie van Jan Berkouwer en Andries Hoogerwerf.

De cartoon van (Bas van der) Schot in *de Volkskrant* met een korte geschiedenis van de PvdA op de voorflap van het boek spreekt in dat opzicht voor zich.¹⁴

Tijdens zijn 1-meitoespraak in Maastricht in 1993 plaatste hij de sociaaldemocratische beginselen in een ruim en internationaal kader. Omdat de toespraak elementen bevat die nog steeds actueel zijn, heeft hij die toespraak in zijn autobiografie vrijwel integraal weergegeven (Wevers, 2016: 374-378). Het leek er volgens hem op dat het socialisme in Europa niet alleen als staatsvorm gelukkig heeft afgedaan, maar ongelukkig ook als beweging. Hier in Nederland en de ons omringende landen was het niet de tijd van de idealen. In een sfeer van materialisme leken politieke partijen uit de tijd. Ondanks zijn lidmaatschap van de PvdA had John Wevers zelf altijd de beperktheid van politieke partijen ingezien, waar het gaat om maatschappelijke veranderingen. Door de wereldwijde ontwikkelingen bleef er echter in zijn ogen een sociaaldemocratische beweging nodig, die inspireert en stimuleert tot een duurzame, sociaal rechtvaardige en naar vrede strevende ontwikkeling van de wereld. Sociaaldemocratische politieke partijen konden hieraan een grote bijdrage leveren door naar buiten, op de beweging gericht, te opereren. Hiervoor lagen volgens Wevers ook in Maastricht de ideeën voor het oprapen. Terugblikkend vanuit 2016 ziet Wevers de PvdA in het nieuwe millennium steeds meer met zichzelf en verwante politieke partijen worstelen. Ook elders in Europa is het sociaaldemocratische ideaal alleen maar onduidelijker geworden. Populisme en nationalisme ziet hij overal terrein winnen met de onderbuik of met de onvrede over buitenlandse vluchtelingen, en met de razendsnelle veranderingen in beloningen, technologie, mondialisering en klimaat.

Wevers schrijft aan het eind van zijn autobiografie dat hij heeft afgezien van het (pretentieuze) idee om een hoofdstuk toe te voegen met zijn opvattingen over hedendaagse en gewenste toekomstige ontwikkelingen en zelfs de mondiale aanpak ervan. Daarom laat hij het bij een verwijzing naar de lijst met zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen (helaas slechts aanbevelingen), in 2012 opgesteld door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Tot nu toe is volgens hem niet of nauwelijks zichtbaar welke rol deze doelen spelen in de politiek van landen, inclusief de landen van de Europese Unie. De wereld zou er in 2030 een stuk humaner voor staan als een groot deel van de doelen in de meeste landen bijna bereikt zou zijn. Hiervoor is echter een nog nooit vertoonde krachtsinspanning nodig, tegen allerlei verdrukking van autoritaire machtsuitoefening, nationalisme en populisme in (Wevers, 2016: 418-419).

7 Tot besluit

Deze zeer vlot geschreven autobiografie laat ons goed zien wat de sterke en zwakke punten van dit genre zijn. Het boek biedt een intrigerend beeld van een deel van de naoorlogse lokale politieke geschiedenis vanuit het perspectief van

14 Voor deze cartoon ontving Bas van der Schot in 2014 de Inktspotprijs voor beste politieke cartoon van het jaar.

een van de hoofdrolspelers zelf. Het is een openhartig boek, waarin John Wevers een duidelijk beeld geeft van de drijfveren van waaruit hij lokale politiek bedreef. Daarbij spaart hij zijn politieke tegenstanders en medestanders, maar vooral ook zichzelf niet. Ook de interessante relaties met de landelijke, regionale, provinciale en internationale politiek komen aan bod. Uiteraard moet daarbij worden bedacht dat tegenover het perspectief van de autobiograaf het perspectief van de overige hoofdrolspelers in de autobiografie staat. Vanuit zijn eigen drijfveren zal iemand als Huub Smeets zeker een andere kijk op hun samenwerking als wethouder en directeur van een ambtelijke dienst hebben, nog afgezien van de verschillende visies die er bestaan op de politiek-ambtelijke betrekkingen.¹⁵ In de sociaaldemocratische traditie van politici als Floor Wibaut, Joop den Uyl en John Wevers staat het weberiaanse leerstuk van het primaat van de politiek in de relatie tussen politiek en bureaucratie voorop (Van Thijn, 1997).

In dit essay over de autobiografie van John Wevers zijn al veel (bekende en mindere bekende) namen voorbijgekomen. Deze lijst had nog makkelijk kunnen worden uitgebreid met namen als Hans van Mierlo, Max Moszkowicz, René Crinchele, Roy, Twan Tak, Marcel van Dam, Sjeng Tans, Willy Claes, Gerrit Brokx, Jan Terlouw, Rem Koolhaas, Herman Hertzberger, Jan Dautzenberg, Francine Houben, Riek Bakker, Hans Hoorn, Rein Geurtsen, Enneüs Heerma, Thijs Wöltgens, Willy Brokamp, Pierre Verhagen (de vader van Maxime Verhagen), Maria van der Hoeven, Benoit Wesley, Hans Alders, René Daniëls, Neelie Smit-Kroes, Hedy d'Ancona en Joop van den Berg. Het tekent zijn langdurige en rijke politieke carrière. Het onvermijdelijke 'namedropping' is hem daarom vergeven. Wel had aan eind van het boek, ook al was het voor hem toen al een 'monnikenwerk', een namenlijst van personen (personenregister) niet misstaan.

De afscheidsbundel die hem in 1994 is aangeboden, bevat naast het interview met Pieter Beek ook een groot aantal korte bijdragen van personen die in de periode daarvoor met hem hebben gewerkt. In hun bijdrage stellen Lidie (voorzitter van de evaluatiecommissie in de PvdA-Maastricht) en Job Cohen (hoogleraar en rector magnificus aan de Rijksuniversiteit Limburg, de huidige Universiteit Maastricht) de vraag of John Wevers een *Groninger* (Groninger) of *Mestrechteneer* (Maastrichtenaar) is. In de manier waarop hij onverzettelijk en koppig zijn eigen zin doordreef als het om de gebouwde stad ging, leek hij (hoewel geboren en getogen in Heerlen en vanaf 1964 woonachtig en werkzaam in Maastricht) immers meer op een Groninger dan op een Limburger. Hij wist van geen wijken, er ging geen water bij de wijn, de hoogste normen werden aangelegd (Beek e.a., 1994: 41). De titel van zijn autobiografie uit 2016 (*Eigenwijs in Maastricht*) is dus goed gekozen.

15 Een interessante autobiografie op een ander beleidsterrein vanuit ambtelijke hoek is geschreven door Jan de Boer, de markante directeur van de sociale dienst in de jaren zeventig en tachtig in Leeuwarden (De Boer, 2016). Ondanks grote bezwaren van zijn politieke bazen nam hij geen blad voor de mond en nam hij als kritisch sociaaldemocraat deel aan de publieke discussie over onderwerpen als het basisinkomen. Na zijn ambtelijke carrière is hij geëmigreerd naar Zuid-Frankrijk, van waaruit hij PvdA-voorzitter Hans Spekman blijft bestoken met zijn meningen.

Literatuur

- Agteren, P. van, R. van Middelkoop & C. van Wijk (eds.), *Jan van der Ploeg, vernieuwer in Rotterdam. Terugblik op een loopbaan*, PvdA Gewest Rotterdam, Rotterdam: 1982.
- Beek, P. e.a. (eds.), *'Ik ben dus een stadsmens'. John Wevers, 20 jaar wethouder staatsontwikkeling in Maastricht*, Maastricht: 1994 (het citaat in de titel is van John Wevers zelf).
- Bekkers, V.J.J.M., 'Maastricht', W.J.M. van Raaij & M. Wolters, *Ambtelijke reorganisatie. Een onderzoek naar nieuwe organisatievormen in grote gemeenten*, Alphen aan den Rijn: 1988, p. 199-208.
- Berg, M. van den, *'Jongens, maak het maar mooi'. Stadsontwikkelaar en ambtenaar in Amsterdam*, Bussum: 2016 (met een nawoord van Zef Hemel, het citaat in de titel is van Cornelis van Eesteren).
- Berkouwer, J. & A. Hoogerwerf (eds.), *Markt, ongelijkheid en solidariteit. Op zoek naar een herkenbare PvdA*, Tilburg: 1996.
- Boer, J. de, *Een profeet die stokbrood eet*, Leeuwarden: 2016.
- Boogers, M.J.G.J.A., *Lokale politiek in Nederland. De logica en dynamiek van plaatselijke politiek*, Den Haag: 2010 (tweede druk, eerste druk 2007).
- Borrie, G.W.B., *F.M. Wibaut. Mens en magistratuur*, Den Haag: 1987 (tweede druk, eerste druk 1968).
- Borrie, G.W.B., *Monne de Miranda. Een biografie*, Den Haag: 1993.
- Bovens, T.J.F.M., 'Verschoven panelen in Maastrichtse stadspolitiek', W.A.A. Mes (ed.), *Vijftig jaar jaarboeken. Maastricht 1955-2005*, Maastricht: 2005, p. 18-33. Digitaal raadpleegbaar via: www.zichtopmaastricht.nl/pdf/VJJ-verschoven_panelen_in_maastrichtse_stadspolitiek.pdf.
- Daalder, H. & J. Gaemers, *Willem Drees 1886-1988*, biografie in vijf delen, Amsterdam: 2014.
- Daniëls, R.H.A.P., H.P.G. Hoorn & J.M.H.M. Wevers, 'Nieuwe stedelijkheid in Maastricht. Hoe te bouwen in een monumentale binnenstad?', *Stedebouw en Volkshuisvesting*, 1983/7-8, p. 351-361.
- Depla, P.F.G. & J.S. Monasch, 'Het wethouderssocialisme. De PvdA en de lokale democratie', P.W. Tops, A.F.A. Korsten & C.A.T. Schalken (eds.), *De wethouder. Positie en functies in een veranderend bestuur*, Den Haag: 1994, p. 255-267.
- Dittrich, K.L.L.M., 'Een revolutie in Maastricht. De verkiezingen van 1967-1984', L.G.M. Stouthart e.a. (eds.), *Tussen twee bruggen. Maastricht in de tijd van Baeten*, Maastricht: 1985, p. 335-362.
- Dittrich, K.L.L.M. & M.J. Cohen, 'Burgers in de lokale politiek', W. Derksen & A.F.A. Korsten (eds.), *Lokaal bestuur in Nederland. De pluriforme werkelijkheid binnen één wettelijk kader*, Alphen aan den Rijn: 1985, p. 180-198.
- Duivesteijn, A. & F. Feddes, *Het Haagse stadhuis. Bouwen in een slangenkuil*, Nijmegen: 1994.
- Elzinga, D.J., 'Monisme en dualisme', W. Derksen & A.F.A. Korsten (eds.), *Lokaal bestuur in Nederland. De pluriforme werkelijkheid binnen één wettelijk kader*, Alphen aan den Rijn: 1985, p. 29-38.
- Fleurke, F., *Toegankelijkheid van het openbaar bestuur. Action research in een sociale dienst en drie gemeentelijke organisaties voor staatsvernieuwing*, proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, Alphen aan den Rijn/Brussel: 1982.
- Fleurke, F., P.L. Polhuis & J. de Ridder, *Stadsvernieuwing en gemeentelijke organisatie*, advies over een op participatie van bewoners afgestemd bestuursapparaat, Den Haag: 1978.
- Gaemers, J., *De rode wethouder. Willem Drees 1886-1988: de jaren 1886-1940*, proefschrift Universiteit van Amsterdam, Amsterdam: 2006.

Rik Reussing

- Hiemstra, J., *Het besturen van grote gemeenten. Vier varianten en een toekomstperspectief*, proefschrift Universiteit Leiden, Alphen aan den Rijn: 1999.
- Hoeks, L., 'In gouwehoer kun je niet wonen'. *Het leven van Jan Schaefer*, Amsterdam: 2017 (het citaat in de titel is van Jan Schaefer zelf).
- Hoorn, H.P.G., *Inspraak in Nederland. Een inventarisatie van de 17 grootste in Nederlandse gemeenten toegepaste inspraakprocedures*, Maastricht: 1972.
- Hoorn, H.P.G., 'Van stad naar binnenstad, van uitbreiding naar verdichting. Terugkijken naar 40 jaar ruimtelijke ontwikkeling', L.G.M. Stouthart e.a. (eds.), *Tussen twee bruggen. Maastricht in de tijd van Baeten*, Maastricht: 1985, p. 13-38.
- Jansen van Galen, J. & H. Vuijsje, *Honderd jaar Drees. Wethouder van Nederland*, Houten: 1986.
- Kalk, E., *De rode geranium. Leven en werk van Eiske ten Bos-Harkema (1885-1962), de eerste vrouwelijke wethouder van de SDAP in Nederland*, Amsterdam: 2005.
- Korsten, A.F.A., *Het spraakmakende bestuur. Een studie naar effecten van participatie in relatie tot democratiemodellen en sociale ongelijkheid*, proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen, Den Haag: 1979.
- Liagre Böhl, H. de, 'Schaefer, Johannes Lodewijk Nicolaas (1940-1994)', *Biografisch Woordenboek van Nederland*, deel 6, Den Haag: 2008. Lemma voor het laatst herzien in 2013 en digitaal raadpleegbaar via: <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/schaefer>.
- Liagre Böhl, H. de, *Amsterdam op de helling. De strijd om stadsvernieuwing*, Amsterdam: 2010.
- Liagre Böhl, H. de, *Steden in de steigers. Stadsvernieuwing in Nederland 1970-1990*, Amsterdam: 2012.
- Liagre Böhl, H. de, *Wibaut de Machtige. Een biografie*, Amsterdam: 2013.
- Liagre Böhl, H. de, *Amsterdammer in de polder. Han Lammers (1931-2000)*, Amsterdam: 2015 (met Maarten Ternede als coauteur).
- Mertens, P.A.M., 'Omgaan met oude steden', L.G.M. Stouthart e.a. (eds.), *Tussen twee bruggen. Maastricht in de tijd van Baeten*, Maastricht: 1985, p. 39-54.
- Metz, T., 'Scheidende PvdA-wethouder over drie sterke generaties stadsbestuurders. Asselbergs en zijn herwaardering van de stad', *NRC Handelsblad*, 31 maart 1993.
- Nelissen, N.J.M., *Maastricht: inzetten op ruimtelijke kwaliteit! Een hartenkreet*, Maastricht: 2012.
- Polhuis, P.L., 'Planning & control op finalistische grondslag. Een aanzet tot een theoretisch fundament van planning & control in het openbaar bestuur', G.W. Noomen, T.G. Veenkamp & J.P. Verhoogt (eds.), *Politologische reflecties. Uit de praktijk van politiek en openbaar bestuur*, Amsterdam: 1996, p. 49-61.
- Polhuis, P.L., *Planning en control vanuit humanistisch perspectief. Kritische reflecties op basis van een fenomenologisch-etnografische studie*, proefschrift Universiteit voor Humanistiek Utrecht, Oisterwijk: 2015 (paranimfen Fred Fleurke, Ko de Ridder en zijn broer At Polhuis).
- Raay, W.J.M. van & M. Wolters, *Ambtelijke reorganisatie. Een onderzoek naar nieuwe organisatievormen in grote gemeenten*, Alphen aan den Rijn: 1988.
- Reussing, G.H., *Politiek-ambtelijke betrekkingen en het beginsel van de machtscheiding*, proefschrift Universiteit Twente, Enschede: 1996.
- Rutten, W.H.G.M., 'Inspraak. Vooruitgang of zwanenzang?', L.G.M. Stouthart e.a. (eds.), *Tussen twee bruggen. Maastricht in de tijd van Baeten*, Maastricht: 1985, p. 75-86.
- Ruyter-de Zeeuw, C.A. de, *De eerste rode wethouders van Rotterdam*, Rotterdam: 1987.

- Smeets, H.C.F., 'Omzien met het oog op morgen. Stadsvernieuwing in Maastricht 1968-1985', L.G.M. Stouthart e.a. (eds.), *Tussen twee bruggen. Maastricht in de tijd van Baeten*, Maastricht: 1985, p. 55-74.
- Thijn, E. van, *Politiek en bureaucratie. Baas boven baas*, oratie op 10 april 1997 uitgesproken bij de aanvaarding van de Dr. J.M. den Uyl-leerstoel aan de Universiteit van Amsterdam, Amsterdam: 1997.
- Tuuk, B. van der, *De representatieve elite. Een onderzoek naar het effect van selectieve deelname bij inspraak*, doctoraalscriptie Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg: 1982.
- Veldheer, V., 'De wethouder. Van assessor tot politicus', P.W. Tops, A.F.A. Korsten & C.A.T. Schalken (eds.), *De wethouder. Positie en functioneren in een veranderend bestuur*, Den Haag: 1994, p. 25-35.
- Werkgroep 5x5, *Initiatief en inspiratie. Thema's voor de kwaliteit van volkshuisvesting en stadsontwikkeling*, Amsterdam: 1989a (met in de bijlage het manifest van de Werkgroep 5x5 uit 1988).
- Werkgroep 5x5, *Voorbij het gangbare. Een pleidooi voor de kwaliteit van volkshuisvesting en stedenbouw*, Amsterdam: 1989b.
- Wevers, J.M.H.M., *Eigenwijs in Maastricht. Terugblik op een leven in de Maastrichtse politiek*, Maastricht: 2016.
- Wibaut, F.M., *Levensbouw. Memoires*, Amsterdam: 1936.